

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У статті проаналізовано основні підходи науковців щодо визначення категоріального змісту понять "педагогічна система", "педагогічні умови". Охарактеризовано принципи для створення педагогічної системи професійної підготовки військовослужбовців у вищому військовому навчальному закладі. Означено комплекс характерних педагогічних умов для забезпечення повноцінного й ефективного функціонування педагогічної системи професійно-технічної та вищої освіти у вищому військовому навчальному закладі правоохоронного органу спеціального призначення: організаційно-процесуальні, технологічні, організаційно-педагогічні, операційно-дидактичні.

Ключові слова: педагогічна система, педагогічні умови, професійна підготовка, вищий військовий навчальний заклад, правоохоронний орган спеціального призначення.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Професійна підготовка у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) як система організаційних та навчально-виховних заходів спрямована на підготовку, спеціалізацію, перепідготовку та підвищення кваліфікації військовослужбовців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів для ефективного виконання ними службових обов'язків, професійних завдань та формування у них високих особистісних, моральних, психологічних якостей.

У професійній освіті вимоги до підготовки та перепідготовки спеціалістів співвідносяться із кваліфікацією, що у свою чергу зумовлює необхідність проектування та функціонування багаторівневих педагогічних систем в рамках ступеневої освіти. Концептуальні основи чинних педагогічних умов продуктивного функціонування педагогічної системи вищої школи визначають потребу узагальнення емпіричних даних та конкретизації результатів дослідження щодо виявлення та обґрунтування педагогічних умов формування й ефективного функціонування педагогічної системи професійної підготовки військовослужбовців у ВВНЗ, зокрема професійної підготовки військовослужбовців правоохоронних органів спеціального призначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Вивченню характерних особливостей педагогічних систем присвячені дослідження таких учених, як: Г. Александров, В. Беспалько, Т. Ільїна, П. Підкасистий, Г. Селевко та ін.; інтерес до феномена "педагогічні умови" спричинив появу низки праць таких науковців, як: В. Андреев, Ю. Бабанський, Т. Дмитренко, Н. Іпполітова, Г. Терехова та ін.; аспекти організації професійної підготовки військових фахівців висвітлювались у працях військових педагогів і психологів Г. Артюшина, І. Біжана, В. Настрадіна, М. Нецадима, І. Новака тощо. У той же час, теоретичний аналіз літературних джерел свідчить про відсутність ґрунтовного та системного дослідження щодо виявлення конкретних специфічних педагогічних умов професійної підготовки військовослужбовців правоохоронного органу спеціального призначення у ВВНЗ.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Слушно зауважити, що проектування та підвищення ефективності функціонування педагогічної системи відбувається не лише на основі впровадження досягнень педагогічних інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій, але й за рахунок сукупності взаємопов'язаних заходів, що є необхідними для створення цілеспрямованого педагогічного процесу та зосереджені на вдосконаленні управління емоційно-інтелектуальною взаємодією всіх учасників педагогічного процесу під час вирішення конкретних дидактичних завдань [7]. Проблема співвідношення педагогічних умов, що є достатніми для реалізації проекту створення педагогічної системи у ВВНЗ, метою якої є розвиток, саморозвиток особистостей, усвідомлення ними потреби у неперервному навчанні, ролі продуктивної зайнятості в сучасних економічних умовах, – потребує дослідження й зумовлює вибір теми статті.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати підходи науковців щодо визначення категоріальної сутності поняття "педагогічна система" й означити характерні особливості педагогічних умов для створення та продуктивного функціонування педагогічної системи вищого військового навчального закладу для професійної підготовки військовослужбовців правоохоронного органу спеціального призначення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, модернізації змісту освіти й організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці, забезпечення безперервності освіти та навчання протягом усього життя [6]. Як стверджують дослідники, закон переходу кількісних змін у якісні уможливує синтез нових педагогічних систем, забезпечуючи при цьому створення

системи безперервної (професійної) освіти, що активно реагує на швидку зміну виробничих технологій та дозволяє здійснювати ефективний зв'язок з перспективним ринком праці [1].

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що єдиного бачення щодо визначення категоріальної сутності поняття "педагогічна система" поки не існує. Так, зокрема, під педагогічною системою ряд дослідників визначають сукупність елементів, взаємопов'язаних між собою таким чином, що виникає певна єдність. При цьому система характеризується наступними особливостями: цілісність; взаємозалежність системи й оточення; ієрархічність; множинність описів [1]; упорядкованість; організація; структурність.

Як свідчать спеціальні дослідження, багатовимірною теоретичною моделлю педагогічної системи складається з семи функціональних компонентів: гностичного; проектувального; конструктивного; комунікативного; організаційного; прогностичного; оціночного та семи структурних компонентів, а саме: освітніх цілей; навчальної й наукової інформації; засобів педагогічної комунікації; педагогів; тих, хто навчається; наступної освітньої системи; критеріїв оцінки якості освітньої системи [9]. Ці компоненти є необхідними та достатніми для організації й функціонування будь-якої педагогічної системи, зокрема й для ВВНЗ.

Основними принципами для створення у вищому військовому навчальному закладі педагогічної системи професійної підготовки, зокрема для професійної підготовки військовослужбовців правоохоронного органу спеціального призначення, є такі: принцип періодичної децентралізації в управлінні педагогічною системою, принцип переходу до самоуправління, принцип самовизначення педагогічних пріоритетів, принцип диверсифікації та інтеграції [2], принцип цілісності, принцип наступності, принцип безперервності професійного навчання та можливості удосконалення рівня професійної компетентності в межах однієї професії [4; 5], принцип активізації та інтенсифікації самоосвіти.

Оскільки в системі професійної підготовки військовослужбовців у ВВНЗ основною є педагогічна система, організаційна структура якої складається з професійної підготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації, перепідготовки, то необхідність визначення педагогічних умов відіграє важливу методологічну роль для її дослідження.

Оточення, середовище та обставини, за яких виникають, існують та розвиваються системи, у філософській літературі визначаються як умови, без яких функціонування системи неможливе [8, с. 56]. У сучасній психолого-педагогічній літературі існують різні підходи щодо трактування дослідниками поняття "педагогічні умови". Так, наприклад, дослідник В.І. Андреев наголошує, що педагогічні умови – це обставини процесу навчання, які є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення певної дидактичної мети [2].

На думку Н.В. Іпполітової, педагогічні умови як компонент конструювання педагогічної системи, що відображає сукупність внутрішніх і зовнішніх елементів, забезпечують її ефективне функціонування й подальший розвиток [3].

Розглядаючи та синтезуючи уявлення різних дослідників щодо питання педагогічних умов та їх вплив на ефективність функціонування педагогічних систем, можна зробити висновок, що педагогічні умови – це ті компоненти освітнього процесу, які є результатом відбору та застосування елементів змісту, форм, методів та засобів навчання, що забезпечують цілісність педагогічного процесу, сприяють ефективному вирішенню педагогічних завдань й оптимальній реалізації особистісних і технологічних можливостей.

Стосовно ж комплексу педагогічних умов, необхідних для ефективного функціонування педагогічної системи професійної підготовки військовослужбовців у вищому військовому навчальному закладі та реалізації вищезазначених принципів на практиці, на нашу думку, варто виокремити:

1) організаційно-процесуальні умови: керівництво професійною підготовкою (вироблення й ухвалення рішень, постановка завдань виконавцям; контроль за перебігом виконання поставлених завдань; аналіз результатів і підведення підсумків); планування професійної підготовки за рівнями та освітніми ступенями (структура, зміст, обсяг і рівні освітньої та професійної підготовки, встановлення годинного та змістового співвідношення між видами та розділами професійної підготовки, визначення кількості навчальних годин, розробка плану проведення занять із професійної підготовки на навчальний рік; розробка планів індивідуального навчання); організація професійної підготовки з урахуванням покладених на підрозділи завдань, особливостей їх службової діяльності та необхідних практичних навичок і умінь, географічних умов, рівня підготовленості особового складу, досвіду професійної діяльності; контроль і облік:

- а) усіх заходів з професійної підготовки, що передбачені документами планування;
- б) якості засвоєння програм із видів професійної підготовки;
- в) ефективності процесу професійної підготовки;
- г) стану готовності до виконання службових завдань;

2) технологічні умови: формування інформаційно-комунікаційного середовища за допомогою комп'ютерних і телекомунікаційних мереж у системі професійної підготовки військовослужбовців (застосування сучасних веб-технологій, використання комп'ютерних навчальних програм, мультимедійних матеріалів, мультимедійних тирів, електронних словників, довідників, енциклопедій, інтерактивних підручників); оволодіння сучасними засобами інформації та інформаційними технологіями як науково-педагогічним складом, так і тими, хто навчається;

3) організаційно-педагогічні умови: організаційно-методичне та програмно-методичне забезпечення (розклад занять на період навчання; графік розподілу навчально-матеріальної бази; графік секційних

занять; план професійної підготовки на навчальний рік; календарний план проведення занять з професійної підготовки; укладання навчальних матеріалів, навчальних програм у системі безперервної професійної освіти; проведення відповідних занять та курсів для первинної підготовки, перепідготовки, підвищення рівня професійної підготовки, підвищення кваліфікації); реалізація особистісно орієнтованого підходу в професійній підготовці майбутніх спеціалістів; формування мотивації особистості, що спрямована на забезпечення її потреб до неперервної професійної освіти; орієнтування освітнього процесу в системі професійної підготовки військовослужбовців на формування їхньої неперервної самоосвітньої діяльності;

4) операційно-дидактичні умови: залучення практично-орієнтованих науково-методичних комплексів для встановлення неперервного зв'язку між ВВНЗ та замовником (правоохоронним органом спеціального призначення); опанування закономірностями й механізмами педагогічного процесу, що визначаються особистісними параметрами та майстерністю науково-педагогічних працівників, реалізацією можливостей змісту, форм, методів, засобів педагогічної взаємодії у ході викладання та навчання.

Висновки. На основі викладеного вище можна стверджувати, що педагогічна система професійної підготовки військовослужбовців як сукупність взаємопов'язаних засобів, методів і процесів задля формування та розвитку компетентної особистості з властивостями, що відповідають завданням, покладеним на правоохоронні органи спеціального призначення – створюється, розвивається та динамічно функціонує за добре спланованих вищеозначених організаційно-процесуальних, технологічних, організаційно-педагогічних та операційно-дидактичних умов, що наповнюються специфічним змістом, формою, методами та засобами. Забезпечення таких умов на практиці визначає характер закритості такої педагогічної системи і робить її дієюю для підготовки спеціалістів професійно-технічної та вищої освіти у вищому військовому навчальному закладі правоохоронного органу спеціального призначення.

Використані джерела

1. Александров Г.Н. Педагогические системы, педагогические процессы и педагогические технологии в современном педагогическом знании / Г.Н. Александров, Н.И. Иванкова, Н.В. Тимошкина, Т.Л. Чшиева // *Educational Technology and Society* 3(2) 2000, pp. 134–149.
2. Андреев В.И. Педагогика творческого саморазвития / В.И. Андреев. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1996. – 568 с.
3. Ипполитова Н.В. Анализ понятия "Педагогические условия": сущность, классификация / Н. Ипполитова, Н. Стерхова // *General and Professional Education* 1/2012, pp. 8–14.
4. Мостовой Г.И. Технология формирования профессиональных компетенций персонала в органах государственной власти / Г. Мостовой, В. Бабаев // *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. – 2011. – Вип. 2. – С. 81–89.
5. Настрэдін В.П. Актуальні питання розвитку безперервної професійної освіти співробітників правоохоронних органів спеціального призначення / В. Настрэдін // *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*, 2013. – № 10. – С. 411–414.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України № 344/2013 від 25.06.2013 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10>. – Заголовок з екрану.
7. Терентьева С.В. Педагогические условия эффективной реализации модели формирования умений самообразовательной деятельности студентов / S.V. Terentieva // *Education of the XXI c in the context of a cultural dialogue: Digest of the III-rd Russian correspondence scientific and practical conference with international participation*. – Chelyabinsk, 2012. – № 3, – pp. 119–125.
8. Терехова Г.В. Творческие задания как средство развития креативных способностей школьников в учебном процессе: дис. ... канд. пед. наук / Г.В. Терехова. – Челябинск, 2002. – 177 с.
9. Якунин В.А. Педагогическая психология: учеб. пособие. – 2-е изд. / В.А. Якунин. – СПб.: Изд-во В.А. Михайлова, 2000. – 349 с.

Bagalika T.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR EFFECTIVE FUNCTIONING OF PEDAGOGICAL SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING FOR MILITARY PERSONNEL

The main scientific approaches towards giving the definition of categorical essence of such notions as "pedagogical system", "pedagogical conditions" are analyzed in the article. The author determines the principles mandatory for modeling a pedagogical system of professional training for armed forces personnel at higher military educational establishment. It is concluded that integrity, orderliness, hierarchy, correlation, structuredness are the peculiarities of such a pedagogical system. Apart from this, the set of characteristic pedagogical conditions is considered to provide valuable effective functioning of the pedagogical system of technical-vocational and higher professional education at higher military educational establishment of law enforcement agency of special purpose. It is considered to fill organizational-procedural, technological, organizational-pedagogical, instructional-didactic conditions with specific content, form, methods and means.

Key words: *pedagogical system, pedagogical conditions, professional training, higher military educational establishment, law enforcement agency of special purpose.*

Стаття надійшла до редакції 20.01.2015